

ШИРОБОКОВА ЛІЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності*

ДО ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ПРИРОДИ ПРОВАДЖЕННЯ У ПОРЯДКУ ПЕРЕЙНЯТТЯ

На сучасному етапі розвитку нашої держави активно здійснюються інтеграційні процеси, в тому числі й у аспекті правового регулювання суспільних відносин у кримінальній процесуальній сфері, зокрема під час здійснення міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях.

Розділом IX КПК України врегульовано процесуальний порядок реалізації найбільш використовуваних процесуальних форм міжнародного співробітництва. Однією з таких форм є провадження у порядку перейняття. Відповідно до п.3 ч.1 ст. 541 КПК України під перейняттям кримінального провадження розуміється здійснення компетентним органом однієї держави розслідування з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені на території іноземної держави, за її запитом [1].

У науковій літературі вказане поняття з позицій тлумачення терміну визначається по-різному. Так, А.Г. Маланюк визначає перейняття кримінального переслідування як врегульовану міжнародними договорами (конвенціями) і національним законодавством діяльність уповноважених органів однієї держави, що полягає у передачі кримінальної справи щодо злочину, який був скоєний на її території, компетентним органом іншої держави, а також діяльність останніх, спрямована на задоволення клопотання відповідної іноземної установи – прийняття справи для її провадження згідно власного законодавства, у зв'язку з вчиненням злочину особою, яка підпадає під кримінальну юрисдикцію приймаючої держави [2, с. 83]. Схожої точки зору дотримується М.М. Фрідман-Козаченко [3, с. 248].

Як зазначає Ю.М. Чорноус, кримінальне провадження у порядку перейняття – процес двосторонній, оскільки передбачає як прийняття Україною кримінального провадження, здійснюваного в іноземній державі, так і передачу матеріалів кримінального провадження іноземним компетентним органам [4, с. 125].

Провадження у порядку перейняття є самостійним провадженням у межах міжнародного співробітництва, оскільки складається з певної сукупності процесуальних дій, процесуальних рішень у зв'язку з учиненням кримінального правопорушення.

Також зазначене провадження є самостійною процесуальною формою міжнародного співробітництва. Під процесуальною формою в науковій літературі розуміється зовнішній вираз, прояв узгодженої або сумісної діяльності, що виражається у визначеному кримінальним процесуальним законодавством порядку провадження окремих

процесуальних дій та порядок прийняття та виконання процесуальних рішень, обсягу, суб'єктів та предмета правового регулювання, а також наявності специфічної мети [5, с. 118].

Аналіз кримінального процесуального законодавства України, теорії кримінального процесуального права, дозволяє стверджувати, що в межах інституту міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях сформувався самостійний субінститут- перейняття кримінальних проваджень, який підпорядкований загальним положенням і засадам міжнародного співробітництва (визначеними нормами чинних міжнародних договорів України, а також Главою 42 КПК України), однак із специфікою процесуального порядку, встановленими, зокрема, Європейською конвенцією про передачу провадження у кримінальних справах 1972 р., а також Главою 45 КПК України.).

У літературі під субінститутом розуміється чітко виражена сукупність правових норм усередині великого правового інституту, регулюючого певні особливості, специфіку видових суспільних відносин [6, с. 86]. Субінститут існує в межах конкретного інституту, де він виник. Інститут регулює деякі загальні (для одного чи кількох залежно від складу інституту) положення, а субінституту відведена роль регулятора певної специфіки в межах інституту [7, с. 52].

Використовуючи напрацювання сучасної загальноюридичної юриспруденції, обґрунтуємо вказану позицію, враховуючи ознаки категорії «субінститут» щодо перейняття кримінального провадження.

Так, однією з ознак субінституту є те, що він складається із сукупності норм права – загальнообов'язкових, формальновизначених правил поведінки, встановлених і забезпечених суспільством і державою, закріплених і опублікованих в офіційних актах, спрямованих на врегулювання суспільних відносин шляхом визначення прав та обов'язків їх учасників [8, с. 280]; норм, які є первинною клітиною права, вихідним елементом його системи [9, с. 268]; «цеглин», з яких складається вся будівля права [10, с. 208]. Сукупність повинна бути системною і узгодженою, складати єдину, цілісну і завершену правову конструкцію, використання якої є доцільним і в теорії, і на практиці. Європейською конвенцією про передачу провадження у кримінальних справах, іншими міжнародними договорами України, КПК України встановлено сукупність саме правових норм, визначених, закріплених і опублікованих у встановленому порядку, які покликані регулювати суспільні відносини у сфері перейняття кримінальних проваджень .

Субінститут – елемент системи права, який логічно і структурно пов'язаний із елементами системи, наділений загальними властивостями елемента, однак має самостійні місце в ієрархічній системі серед інших структурних елементів, взаємодіє як з однопорядковими елементами, так і з правовими спільнотами іншого характеру. У літературі зазначається, що субінститут повинен відповідати всім вимогам системи, в межах якого він функціонує [7, с. 52].

Однією із ознак субінституту, важливою і необхідною, є відокремленість від інших правових категорій. Виокремлення сукупності правових норм за певними ознаками підтверджує доцільність

висновку про формування субінституту перейняття кримінальних проваджень, дозволяє акцентувати увагу на деяких проблемних і специфічних питаннях як теоретичного, так і практичного плану. У суспільних відносинах, що регулюються конкретним субінститутом (у даному випадку – перейняття кримінального провадження), повинна проявлятися і проявляється певна специфіка, пов'язана з правовими реаліями сьогодення. Зокрема, неможливість здійснення видачі особи (екстрадиції) може потягти необхідність реалізації принципу «видай або суди», який зобов'язує держави продовжувати здійснювати кримінальне провадження, розпочате компетентним органом іноземної держави, на території України та за законодавством України. Кримінальним кодексом України у ст.ст. 7,8 закріплено матеріальну засаду можливості перейняття кримінального провадження [11]. Зобов'язання держав щодо продовження здійснення кримінального провадження щодо особи, у видачі (екстрадиції) якої відмовлено, виникає з міжнародного договору.

Вище зверталась увага на те, що перейняття як субінститут, сформувався в межах інституту міжнародного співробітництва, однак його роль – врегулювання специфічних відносин саме в межах цього інституту (щодо порядку і умов перейняття, підстав неможливості перейняття, заходів кримінального процесуального примусу, суб'єктів, процесуальних рішень тощо). У літературі зазначається, що індивідуальний підхід і можливість більш точного регулювання специфіки якісно виокремлює субінститут від інституту [7, с. 53].

Отже, наявність зовнішніх передумов, сучасного стану розвитку міжнародних відносин та інші чинники зумовили необхідність розуміння складної юридичної природи перейняття кримінального провадження. Останнє виступає і самостійним провадженням у межах міжнародного співробітництва, одночасно являючись частиною кримінального провадження, і процесуальною формою міжнародного співробітництва, надаючи зовнішній вираз процесуального порядку та особливості перейняття кримінального провадження, а також виступає субінститутом, який сформувався в межах інституту міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Маланюк А.Г. Провадження у кримінальних справах, пов'язане з міжнародними відносинами, за законодавством України. Дис. ...канд.юрид.наук. Львів, 2004. 237 с.
3. Фрідман – Козаченко М.М. Здійснення кримінального провадження у порядку перейняття. // Реформування кримінального провадження в Україні: кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. присвячена пам'яті професорів В. П. Бахіна, В. К. Лисиченка, І. Я. Фрідмана, 19 квітня 2019 р. / Ун-т ДФС України,

Нац. академія внутрішніх справ, Нац. академія служби безпеки України [та ін.]. Ірпінь, 2019. С. 248- 251.

4. Черноус Ю.М. Актуальні питання кримінального провадження у порядку перейняття. *Вісник ХНУВС*. № 2 (69), 2015. С. 124-131.
5. Підгородинська А.В. Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні: поняття та процесуальні форми. *Вісник Херсонського державного університету*. Вип.4. Том 3, 2015. С.114-118.
6. Киримова Е.А. Правовой институт (теоретико-правовое исследование). Дис. ...канд.юрид.наук. Саратов, 1998. 170 с.
7. Орехов И.В. Понятие и признаки субинститута права: настоящее и будущее. *Вестник Омского университета*. №3 (48), 2016. С. 51-55.
8. Теория государства и права : учебник для вузов. Под ред. С.С. Алексеева. М., 2000. 594 с.
9. Матусов М.И. Теория государства и права. Учебник : Юристъ, 2004. 512 с.
10. Черданцев А.Ф. Теория государства и права: учебник для вузов. М.: Юрайт, 2000. 672 с.
11. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Ключові слова: міжнародне співробітництво, перейняття кримінальних справ, міжнародна правова допомога, екстрадиція, міжнародні договори.

Ключевые слова: международное сотрудничество, перенятие уголовных производств, международная правовая помощь, экстрадиция, международные договоры.

Key words: international cooperation, takeover of criminal proceedings, international legal assistance, extradition, international treaties.